

اسطوره‌ی آفرینش بابلی

دکتر شروین وکیلی

(به همراه برگردان متن انوما الیش)

آزاده دهقانی

سنگ

سرشناسه	: وکیلی، شروین .
عنوان قراردادی	: انوما الیش
عنوان و نام پدیدآور	: اسطوره‌ی آفرینش بابلی / نویسنده: دکتر شروین وکیلی ؛
مشخصات نشر	: ترجمه : آزاده دهقانی
مشخصات ظاهری	: تهران: نشر علم، ۱۳۹۳.
شابک	: ۶-۳۷۱-۲۲۴-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: اساطیر ایران و میانرودان
موضوع	: آفرینش
شناسه افزوده	: دهقانی، آزاده، -، مترجم
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ۴ الف/۱۸ PJJ۳۷۷۱
رده بندی دیویی	: ۸۹۲/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۱۵۷۰۹۸

نشر

اسطوره‌ی آفرینش بابلی

دکتر شروین وکیلی

(به همراه برگردان متن انوما الیش)

مترجم: آزاده دهقانی

چاپ اول: ۱۳۹۳

نیراژ: ۵۵۰ نسخه

لینوگرافی: کوثر

چاپ: رامین

مرکز پخش علم: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای وندارمیری

بن بست گرانفر، پلاک ۴، تلفن ۶۶۴۱۲۳۵۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

شابک ۶-۳۷۱-۲۲۴-۹۶۴-۹۷۸

فهرست

۵	 دیباچه‌ای بر انوما الیش
۹	 بخش اول: انوما الیش (آزاده دهقانی)
۱۱	 پیشگفتار مترجم
۲۱	 ایزدان اصلی میانرودان
۲۳	 انوما الیش
۲۴	 فصل اول
۳۴	 فصل دوم
۴۴	 فصل سوم
۵۳	 فصل چهارم
۶۲	 فصل پنجم
۶۹	 فصل ششم
۷۹	 فصل هفتم (سرود پنجاه نام مردوک)
۱۰۷	 بخش دوم: زند انوما الیش (دکتر شروین وکیلی)
۱۰۹	 فصل اول: درباره‌ی متون
۱۰۹	 گفتار اول: بافت ادبی انوما الیش
۱۳۶	 گفتار دوم: نسخه‌ی کنعانی نبرد آغازین
۱۵۷	 گفتار سوم: سفر پیدایش تورات

۱۶۷	گفتار چهارم: نسخه‌ی یونانی نبرد آغازین
۱۶۹	گفتار پنجم: مرده‌نام شمعون
۱۷۱	فصل دوم: ایزدان سودمند و زیانکار
۱۷۱	گفتار اول: آشوب تیامت
۱۸۷	گفتار دوم: نظم مردوک
۲۲۹	کتابنامه‌ی بخش اول
۲۳۰	کتابنامه‌ی بخش دوم

دیباجه‌ای بر انوما الیش

غنا و پیچیدگی هر تمدنی را با واریاسی اساطیر آن تمدن می‌توان ارزیابی کرد، و اساطیر آفرینش، روایت‌هایی هستند که جهان‌بینی عمومی جاری در یک فرهنگ را بازنمایی می‌کند و به پیچیده‌ترین پرسشهای مردمش پاسخ می‌دهند. مردمان برای تفسیر آنچه که هست، توجیه آنچه که می‌کنند و تشخیص آنچه که باید باشد، به دامن اسطوره پناه می‌برند. این قاعده‌ایست که در همه گاه و همه جای غالب است. فرقی نمی‌کند که مردمان خاستگاه خود و سرزمین‌شان را به ظهور تپه‌ای آغازین از دل نیل منسوب کنند، یا نبردی آغازین را سرچشمه‌ی پیدایش گیتی و مینو بدانند. تمام اینها روایت‌هایی هستند که پیچیده‌ترین و غایب‌ترین پرسشهای طرح شدنی در یک تمدن را پاسخ می‌دهند. نظریه‌ی دقیق و تجربی مهبانگ در کیهانشناسی امروز، و داستانهای زاده شدن ایزدان پیاپی از دل مادر زندگان و پدر بزرگی در روایت‌های مانوی، همگی تلاشهایی نظری و ارزشمند برای پاسخگویی به چالشی دیرپا و ژرف هستند. چالشی که «از کجا آمدن و به کجا رفتن» بن‌مایه‌ی اصلی آن است.

انوماالیش، یکی از این روایتهاست. نسخه‌ای که در بیشتر منابع مورد ارجاع واقع می‌شود، همان است که سیر هنری لایارد در ۱۸۴۹ م. در کاخ آشور بانیپال یافت. هفت فصلی که در کتابخانه‌ی کاخ این شاه آشوری یافت شد، بیش از هزار سطر نوشته را در بر می‌گرفت و به جز فصل پنجم آن که ناخوانا شده بود، بقیه‌ی متن دقیق و روشن و معنادار می‌نمود. پژوهشهای بعدی نشان داد که این متن بر

منابع سومری و اکدی کهتری استوار شده است و یکی از کهنترین روایتهای آفرینش هستی را به دست می‌دهد. آنگاه که بخشهایی از این روایتهای کهنتر نیز یافته شد، - و جای خالی آن فصل پنجم نیز پر شد- متنی به نسبت کامل و بی‌نقص به دست آمد که آن را با دو واژه‌ی آغازینش انوما الیش خواندند، یعنی «زمانی که در بالا...»

متن امروزی انوما الیش همچنان بر همان روایت بابلی استوار است که کاخ آشوربانیپال یافته شد. یعنی به ثبی از این اسطوره مربوط می‌شود که در میانه‌ی قرن هفتم پ.م، حدود صد سال پیش از ورود کوروش بزرگ به بابل، نوشته شده است. با این وجود ساختار آن و اسناد پراکنده‌ی دیگر نشان می‌دهد که شکل اولیه‌ی آن در فاصله‌ای بین دوران حمورابی (قرن هفدهم پ.م) تا زمان ورود کاسی‌ها به بابل (قرن یازدهم پ.م) در بابل نوشته شده است. این تاریخ تدوین این متن به زبان اکدی است و به احتمال زیاد بخشهایی از آن پیشتر در روایتهای سومری وجود داشته است.

در مورد انوماالیش چند نکته‌ی مهم وجود دارد. نخست آن که از نظر زمانی، این کهنترین روایت کلان درباره‌ی تاریخ هستی است که در ایران زمین یافت شده است. بخش عمده‌ی منابع نوشتاری باز مانده از از شبکه‌ی تمدنهای باستانی گوشه‌ی جنوب غربی ایران زمین (ایلام- گوتیوم/ ماد- آشور- بابل)، به زبان اکدی و در شهر بابل نوشته شده‌اند، از آن رو که بیشترین کاوشها در این شهر و منطقه انجام پذیرفته‌اند. بنابراین در اینجا با یکی از کهنترین متون این حوزه‌ی فرهنگی روبرو هستیم که روایتی کامل و فراگیر از پیدایش هستی را به دست می‌دهد.

تاثیر این متن بر منابع دینی جهان باستان- به ویژه تورات- جای بحث ندارد و این مسیری است که اساطیر یاد شده از مجرایش راه خود را به روایتهای مسیحی جدیدتر نیز گشوده‌اند. بنابراین انوماالیش متنی مهم و کلیدی است، از آن رو که

بخش مهمی از روایت‌های مربوط به آفرینش، بدون خواندن و تفسیر کردنش، ناخوانا و نامفهوم باقی می‌ماند.

دومین نکته‌ی جالب در مورد انوما الیش آن است که می‌دانیم سراسر آن را در جشن نوروز بابلیان (آکیتو) می‌خوانده‌اند و نمایشی عمومی از نبرد آغازین ایزدان را در این روزها اجرا می‌کرده‌اند. وقتی کوروش به بابل وارد شد و فرمان داد اجرای این مراسم بعد از وقفه‌ای ده ساله از سر گرفته شود، به روایت کتیبه‌ی حقوق بشر، «مردم بابل شادمان شدند» و «چهره‌هایشان درخشان شد». احتمالاً از آن رو که بار دیگر امکان بازخوانی عمومی این متن را در مراسم نوروزی به دست آورده بودند. بنابراین در انوما الیش، ما کهنترین متن آیینی مربوط به نوروز را هم می‌یابیم، و این خود یکی از کهنترین مراسم هنوز زنده در جهان، و مهمترین جشن مردم ایران زمین محسوب می‌شود.

انوما الیش اگر از دید اسطوره‌شناختی بررسی شود، از جنبه‌های دیگری نیز مهم است. یکی از کهنترین توجیه‌ها برای برگزیده شدن یک ایزد تازه وارد به مرتبه‌ی خدای خدایان را در این متن می‌بینیم. به همین ترتیب در این روایت است که با یکی از قدیمی‌ترین شرح‌های نبرد آغازین خدایان و چیرگی نهایی نظم (مردوک) بر آشوب (تیامت) روبرو می‌شویم. ساختار روایی آن نیز قابل توجه است و برخی از گزاره‌ها و توصیف‌های رنگینش خبر از استعداد و نبوغ سراینده‌گانش می‌دهد.

برگردان این متن به فارسی را شادباش می‌گوییم، بدان امید که

«در آینده انسان، چون روزها می‌گذرند،

باشد که این، همواره شنیده شود.

باشد که برای همیشه گفته شود!» (میانه‌ی فصل هفتم)

شروین وکیلی